

Lekande läkande rum

En skrift om samarbete kring att forma rum – för vård, lek och tillfrisknande.

Redaktörer / Eva Erwander,
Mania Teimouri, Emilia Wärrf

Kultur i Väst

Lekande läkande rum

Redaktörer / Eva Erwander,
Mania Teimouri, Emilia Wärf

Redaktörer: Eva Erwander, Emilia Wärff och Mania Teimouri
Texter: Helène Axberg, Karin Graube, Margaretha Jenholt Nolbris,
Richard Sangwill, Mania Teimouri, och Kerstin Wockatz
Foto: Andreas Graube s.32–35, 38–41, Digitalstudion s.42
Eva Erwander, Emilia Wärff – övriga fotografier
Grafisk form: © Kontor Kontur, www.kontorkontur.se
Tryck: Halmstad Tryckeri, 2013
ISBN 978-91-87229-03-9

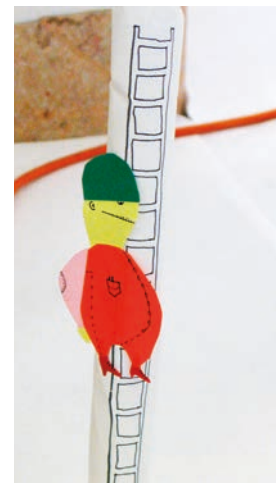
Skriften kan beställas genom Kultur i Väst:

info@kulturivast.se
031-333 51 00

© Kultur i Väst, Göteborg 2013
www.kulturivast.se

Lekande läkande rum

<u>Varför denna skrift?</u>	7
<u>Hur kom projektet till?</u>	9
<u>Buskul – om kultur på sjukhus</u>	11
<u>Barnets rättigheter</u>	13
<u>Luft åt längtan</u>	15
<u>Konstens uppdrag</u>	17
<u>Förvalta vårdens rum</u>	19
<u>Bortglömda rum</u>	21
<u>Nyanser av beige</u>	23
<u>Upplevelser av sjukvården</u>	25
<u>Barns drömmar om rum</u>	27
<u>I Fabernas värld</u>	31
<u>Knep och knåp</u>	37
<u>Erik och familjen</u>	43
<u>Slutord: Lekande läkande rum</u>	45

◀ En patient klipper former som vi tillsammans projicerar på väggen. Hur skulle mönstret se ut som en tapet? Vi frågar de andra barnen i rummet och samtalet handlar om att man vill ha mycket färg på väggarna.

OM: RÄTT ATT VARA MED

På uppdrag av Västra Götalandsregionens kulturnämnd arbetar Kultur i Väst med ett handlingsprogram för barns och ungdomars kultur som heter *Rätt att vara med*. Ett av målen med handlingsprogrammet är att man tillsammans med barn och ungdomar ska forma goda miljöer och mötesplatser, för just barn och unga, som ger trygghet och stimulans.

Hur kom projektet till?

Lekande läkande rum var en del av det regionala utvecklingsprojektet *Buskul* som avslutades 2008 (sidan 11), där man byggde om två vårdrum. Vid flera tillfällen under projektet anordnades workshopar och enkätundersökningar där barn och deras familjer, som har erfarenhet av att vistas på sjukhus deltog. Deras upplevelser av sjukhusmiljön och drömmar om hur det skulle kunna se ut dokumenterades. Miljön i sig spelar stor roll för tillfrisknandet, men känslan att få vara med och påverka är också viktig.

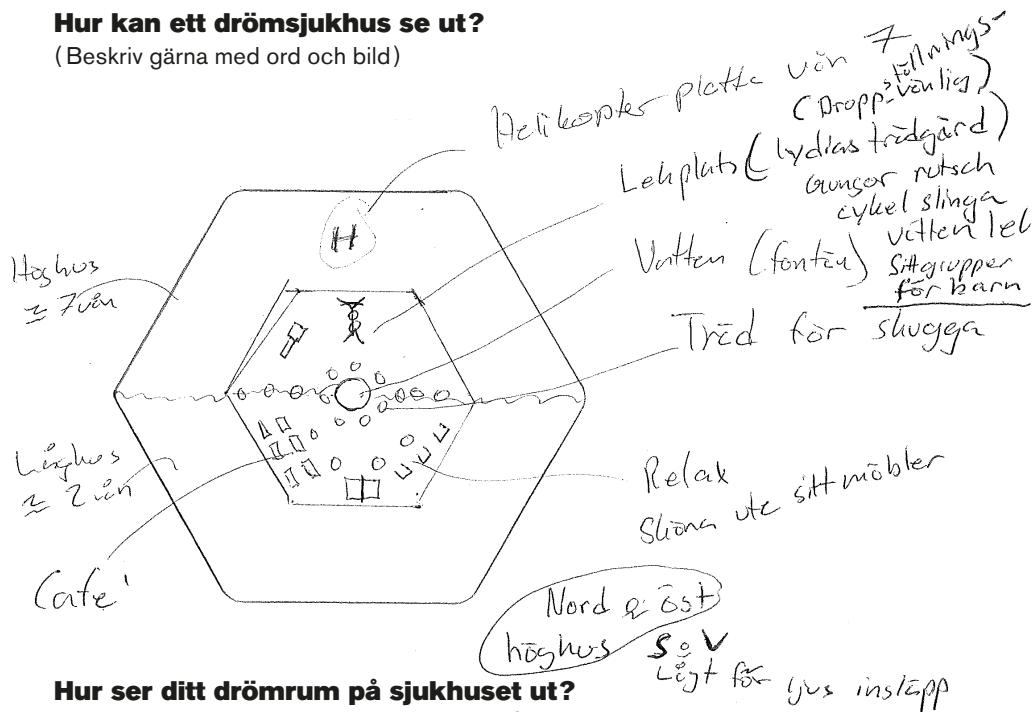
I nästa steg fick barn och unga tillfälle att tillsammans med designpedagogerna Emilia Wärff och Eva Erwander, utveckla sina förslag med hjälp av bilder, teckningar, collage och modeller.

Vad behövs för vila och vad stimulerar till aktivitet? Något att titta på i taket? Fiskar? Ett rum för musik? Soffor och mysig belysning? Någon ville kunna sätta upp saker på väggarna, någon annan önskade sig ett godisträd.

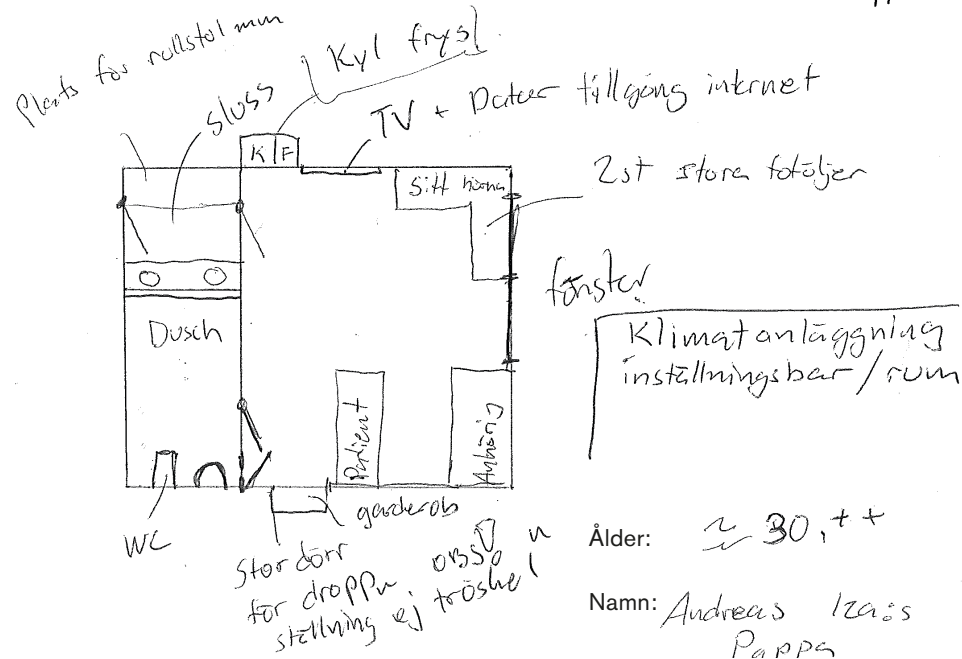
Barn och unga är experter på sin egen omgivning. Det är viktigt att deras kunskap vägs in när man fattar beslut. Genom att arbeta med arkitektur och design lär sig barn och unga att se och tolka sin närmiljö. Kunskap om arkitektur och design ger större möjligheter att vara med och påverka. Att kunna uttrycka sina åsikter, att bli lyssnad på och tagen på allvar, att tillåtas delta i beslutsprocesser och påverka det som rör ens liv är stärkande för självkänslan. Att få vara med och forma sin omgivning är alltid viktigt men kanske viktigare om man är sjuk och tvingad att vara i en miljö som man inte har valt att vara i.

Hur kan ett drömsjukhus se ut?

(Beskriv gärna med ord och bild)

Hur ser ditt drömrum på sjukhuset ut?

Ålder: ≈ 30, ++

Namn: Andreas Kraus
Pappa

Buskul – ett projekt om kultur på sjukhus

▲ Workshop i sjukhusentrén på Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg

◀ Pappa Andreas vision om sjukhuset i helhet och vådrummet i synnerhet.

Under 2005–2008 pågick projektet *Buskul*. Syftet med projektet var att undersöka hur kultur och biblioteksverksamhet kan bidra till att göra vården och behandlingen av sjuka barn och unga inom Sahlgrenska universitetssjukhuset så framgångsrik som möjligt. Kulturnämnden i Västra Götalandsregionen finansierade projektet som Sahlgrenska universitetssjukhuset och dåvarande Regionbiblioteket samägde.

Utgångspunkten var barnkonventionen. Projektet rörde sig över ett brett kulturfält och utfördes tillsammans med många kulturaktörer, både enskilda och institutioner.

Projektet inleddes med en förstudie och i den framkom ett stort intresse för vårdmiljön. Bland annat uttryckte vårdpersonalen sin omtanke om barnen och ungdomarna genom att rikta ljuset mot den ibland torftiga miljö som omgav dem. Sjukhuset genomför också regelbundet patientenkäter. För barnens del är det främst de närståendes röster som kommer fram i dessa.

Föräldrarna lyfter fram färglösheten samt att lokalerna är kala och tråkiga. Men vad tycker barnen själva? Tack vare de arkitekturpedagogiska workshoppar som anordnades i Buskulprojektets regi, med stöd av regionens arkitekturkonsulent, lyftes ny kunskap in i sjukhuset. Den kunskapen kan utgöra grund för olika former av förbättringsarbete. Och genom de vådrum som byggdes om på Sahlgrenska sjukhuset och på Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, kunde kunskapen glädjande nog också omsättas i praktiken.

2:

Barn på sjukhus har rätt att ha föräldrar eller annan närstående hos sig under hela sjukhusvistelsen.

Barn ska läggas in på sjukhus endast när den nödvändiga behandlingen och omvårdnaden inte kan ske på ett lika bra sätt i hemmet eller inom öppenvården.

4:

Barn och föräldrar ska få information om barnets sjukdom och behandling på ett sätt som de kan förstå och som är anpassat till barnets ålder.

5:

Barn och föräldrar ska, efter grundlig information, vara delaktiga i beslut som gäller behandling och vård av barnet.

Barn ska ha möjlighet till lek och skolutövning som är anpassad till deras ålder och sjukdomstillstånd.

10:

Barn ska bemötas med takt och förståelse och deras integritet ska respekteras.

3:

Föräldrar ska få hjälp till och uppmuntran att stanna hos sitt barn och ges möjligheter att övernattna.

6:

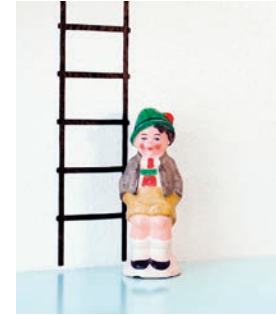
Barnet ska vårdas tillsammans med andra barn och inte på vuxenavdelningar.

8:

Personal som vårdar och behandlar barn ska ha sådan utbildning och kompetens att de kan mäta de fysiska och psykiska behoven hos barnet och dess familj.

Vården och behandlingsteamet ska vara organiserat så att det tillförsäkrar varje barn kontinuitet i vården.

▲ Detalj från lekhylla i rummet *Knep och knäp* (sidan 37).

Barnets rättigheter

Barns rättigheter i en sjukhusmiljö är oftast beroende av att vuxna har anpassat det till barnets perspektiv i olika situationer. Detta innebär att vuxna så långt som möjligt sätter sig in i barnets situation när barnet berörs för att bättre kunna tillvarata barnets intresse och verka för barnets bästa.

Att ha med barnets perspektiv innebär att barnet får uttrycka sina egna känslor och tankar genom berättelser, och att han eller hon får förmedla alla sina upplevelser.

NOBAB:s standard utgår både ifrån FN:s barnkonvention och Nordisk förening för sjuka barns behov. Denna standard gäller barn mellan 0–18 år. Genom att arbeta med denna standard, belyses, tillgodoses och tillvaratas barns rättigheter, allt för att skydda dem från att bli utnyttjade och diskriminerade och för att alla barn ska få vara med och bestämma.

Ett litet barn behöver ha med sig sina föräldrar som är de som bäst känner till barnets behov och vet vad som ger barnet stöd och trygghet. Finns det syskon i familjen arbetar NOBAB för att deras plats på sjukhuset också blir en självklar del av vården.

OM: NOBAB

Nordisk förening för sjuka barns behov, NOBAB. Föreningen arbetar för att sjuka och funktionshindrade barn och ungdomar, liksom andra barn, skall få goda möjligheter att utvecklas på bästa sätt även om de drabbats av sjukdom eller skada. Liksom andra barn bör de få leka och lära, träffa familj och vänner.

◀ NOBAB:s standard för hälso- och sjukvård grundar sig på FN:s konvention om barnets rättigheter.

Hur kan ett drömsjukhus se ut?

(Beskriv gärna med ord och bild)

- ED Star Wars bokg. Lego.
- med disco och bowling tema
- vatten kutschbana
- bollbäv. Chessbana
- godis hav. popcorn hav
- tv spel. laptop. dansade pingviner

Hur ser ditt drömrums på sjukhuset ut?

tv-spel, mjuka, breda sängar
Många bilder på Lionel Messi!
jacuzzi, laptop, music
fotbolls t-shirtar
alla lego produkter
Coca Cola automat
Går christoffer

Ålder:

Namn:

◀ Svar från Christoffer 9 år, vid en enkätundersökning som genomfördes i entrén på Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus.

Luft åt längtan

BUS-bibliotekets (Barn- och ungdomsbiblioteket på Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus) arbete utgår från tankar om att skapa läkande världar och helande rum.

Förutom all medicinsk verksamhet, anser vi att sjukhuset också är ett kulturhus. Kulturhuset kan dyka upp överallt på sjukhuset där det är möjligt att spela och lyssna på musik eller dansa, berätta och måla. Om någon vill bygga och skapa något eget så ska det gå lätt att ordna, liksom möjligheten att läsa, skriva, sjunga och se på konst, teater och film – ofta.

Det gäller att ge luft åt den längtan, lek och nyfikenhet som finns hos barnen. Det kan handla om att skapa en särskild plats där lusten, hoppet och drömmarna tillåts – och därför också kan ta form. Barnen ska ges spelutrymme genom att inspireras, bekräftas och erbjudas delaktighet genom många olika möjligheter till att uttrycka sig. Kulturhuset på sjukhuset ska stå för allt det som stärker det friska hos individen. Genomgående finns en röd tråd; KASAM, att skapa en känsla av sammanhang.

I de arkitekturpedagogiska projekten funderade och arbetade barn och unga med frågor som; Varför ser taket ut som det gör? Måste alla dörrar vara vita? Vad är det i ett rum som får mig att trivas? Vilka färger gör mig pigg? Vilka färger gör mig lugn? Hur skulle mitt drömrums eller min drömvärld se ut? Här fanns det möjligheter att tillsammans upptäcka sjukhusets rum och se på sin unika situation ur både praktiska och fantasifulla perspektiv – som också är självupplevda och därför blir extra konstruktiva.

Oändligt många förslag, tankar och berättelser kan rymmas i en workshop av det här slaget. Med konkreta framtida byggprojekt som utgångspunkt får barnens och ungdomarnas arbete större tyngd. Att ge barn och unga stort utrymme när deras miljö planeras är helt rätt.

OM: KASAM

Begreppet KASAM myntades av Aaron Antonovsky, professor i medicinsk sociologi, i boken Hälsans mysterium från 1987. KASAM står för känsla av sammanhang. Antonovsky menar att människor med god självkänsla, som ser tillvaron som begriplig och meningsfull, lättare håller sig friska.

OM: HERLEV HOSPITAL

I slutet av 1960-talet byggdes ett nytt länssjukhus utanför Köpenhamn – Herlev Hospital.

Ett antal konstnärer ombads göra förslag på utsmyckningar till entréhallen. En av dem, Poul Gernes, tyckte att det kändes märkligt att enbart göra en utsmyckning för de besökande på sjukhuset. Han ville att patienterna och personalen som jobbade i verksamheten skulle få uppleva en annan miljö.

Förutom en utsmyckning i entrén föreslog Gernes ett helt nytt färgsystem bestående av nitton färger som skulle integreras i miljön. Färgerna bestämdes utifrån ett konsekvent system, till exempel blev förlossningsavdelningen ljusgrön, blodcentralen gjordes oxblodsrod och ögonkliniken himmelsblå.

Sjukhuset renoveras och underhålls fortfarande efter samma grundtanke. Sjukhusets genomgående idé och bibehållna miljöer gör det väl värt ett besök.

Läs mer: *Farvernes medicin* Ulrikka S. Gernes och Peter Michael Hornung, Borgens Forlag, 2003

▲ Färgrik klocka från Herlev Hospital, Danmark.

◀ Bild och information från studiebesök på Herlev Hospital, Danmark.

Konstens uppdrag

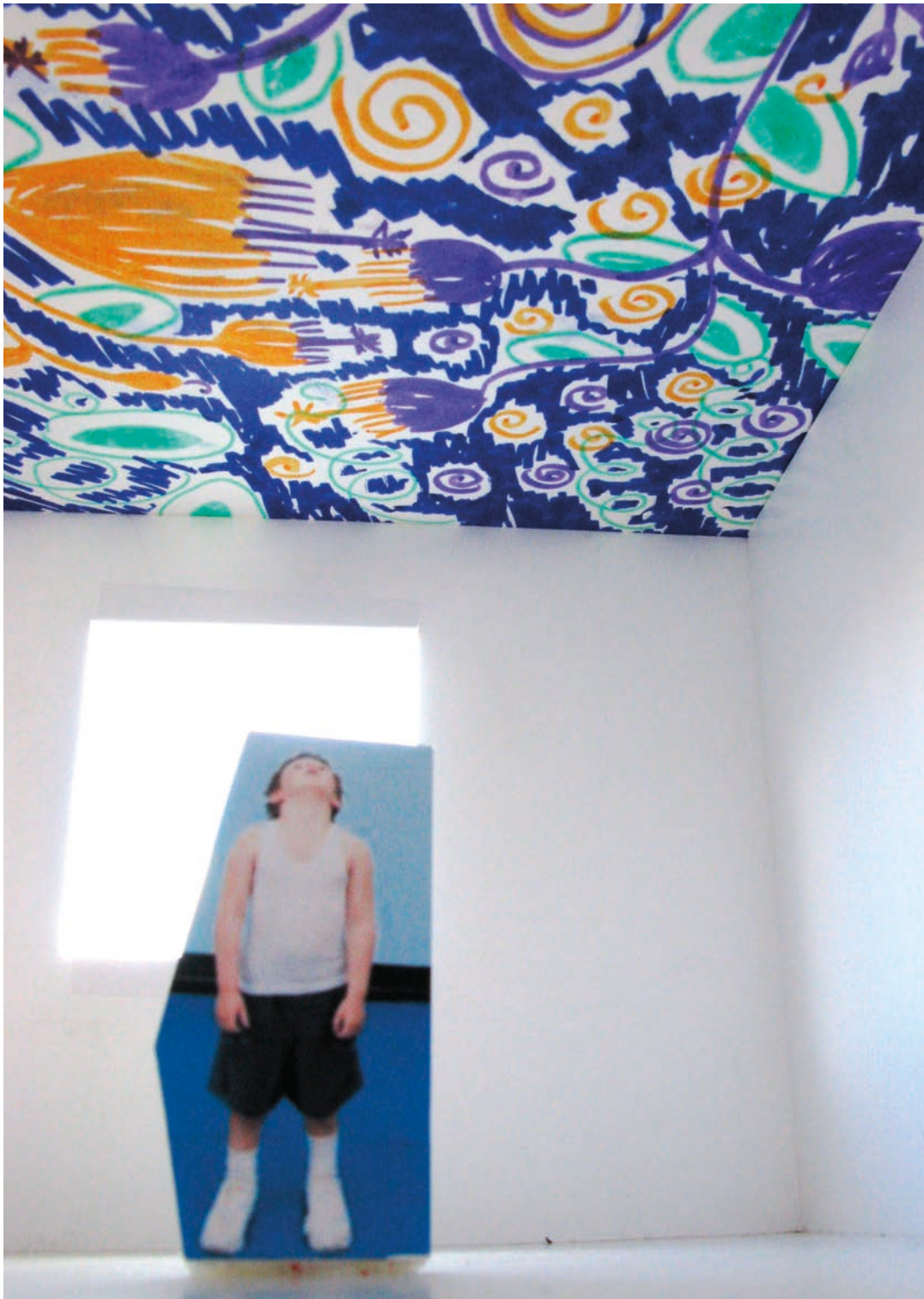
Konstenhetens uppdrag är att med sin kompetens i frågor som rör gestaltning av det offentliga rummet vara en resurs för Västra Götalandsregionens egna verksamheter och inrättningar och förse dessa offentliga miljöer med konst.

Det professionella konstnärliga uttrycket bidrar till att skapa en värdig och ombonad miljö, som är estetiskt tilltalande och ger en känsla av lugn och trygghet, som väcker vår nyfikenhet och får oss att reflektera över tillvaron.

Konstens funktion är viktig eftersom den står för mjukare, mänskligare värden i kontrast till vårdmiljön som är rationell och högteknologisk, med stora krav på säkerhet och effektivitet. Konsten bidrar till en vårdmiljö med omtanke kring hela människan, vilket förhoppningsvis gör oss friskare och får oss att må bättre.

När konstenheten får ett utsmyckningsuppdrag utgår vi ifrån verksamhetens syfte och visioner. Konst i miljöer där barn finns tar fasta på just deras behov och möter deras nyfikenhet och rörlighet utan att någonsin vara förenklad. Alla upp till arton år betecknas som barn. Urvalet av konst på ett nytt barnsjukhus bör representera många konstriktningar och estetiska uttryck. Det kan vara något att vila ögat på och som ger stimulans under en längre sjukhusvistelse men det kan också vara ett sätt att orientera sig i en byggnad. Konsten skall hålla över en längre tid och därför är det viktigt att den konstnärliga kvaliteten och det konstnärliga uttrycket stämmer väl överens med verksamheten och platsen. Konsten ska samverka med arkitekturen och sjukhusets verksamhet. Därför är det viktigt för konstenheten att delta i och följa forskningen om den framtida vårdmiljön.

En annan viktig aspekt i konstenhetens uppdrag är demokratitanken. Den offentliga miljön ger människor som kanske inte tidigare haft tillfälle att uppleva konst en chans till ett första möte med konst. Därför är den stora utmaningen att pröva vad som är möjligt eller vad som är omöjligt när det gäller konstnärliga gestaltningar i det offentliga rummet.

◀ Att göra ett tak, uppgift i workshopen *Rummets delar*. Här har en 10 åring jobbat med ett blommande tak.

Förvalta vårdens rum

Västfastigheter äger och förvaltar sjukvårdens mer avancerade lokaler i Västra Götalandsregionen. Vi har lång erfarenhet av och ett brett ansvar för bra och hållbara miljöer. När något ska byggas om eller nya byggnader ska uppföras, tar vi fram krav, önskemål och möjliga lösningar i samarbete med hyresgästen. Vårdens visioner är en utgångspunkt och målet är en läkande miljö.

Vårdens verksamheter tar ofta på sig att företräda brukarna, det vill säga patienter, besökande och andra intressenter som vi bygger för. Men det blir mer och mer vanligt att vi har direktkontakt med fokusgrupper och patientföreningar, intresseorganisationer och ett urval av möjliga brukare som då tillfrågas om synpunkter i olika skeden av ett byggprojekt.

Barnen och ungdomarna utgör en stor del av befolkningen i Västra Götalandsregionen. Vid sjukdom, blir deras familjer också en del av den moderna vården. Därför är det både naturligt och självklart att även de ska ha möjlighet att påverka när vi utformar eller förändrar våra lokaler.

Att planera och bygga är en kreativ process som är beroende av hur deltagarna formar den. Lokalerna och miljön där barnen, ungdomarna och deras familjer vistas i blir bättre om vi gör dem delaktiga och tar med deras idéer på förbättringar.

I projektet *Nytt barnsjukhus på Östra sjukhuset*, har vi fått in förslag från barn, ungdomar och föräldrar tidigt i processen och vi kommer att låta unga patienter och deras familjer ha synpunkter på förslag som läggs fram i framtiden.

OM: NYTT BARNSJUKHUS

Just nu planerar Sahlgrenska Universitetssjukhuset ett nytt barnsjukhus tillsammans med Västfastigheter. *Nytt barnsjukhus på Östra sjukhuset* är ett projekt där man bjuder barn och unga att komma med sina idéer om hur världens bästa barnsjukhus kan se ut.

◀ Mottagningsrum på Kirurgimottagningen, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg 2009.

Bortglömda rum

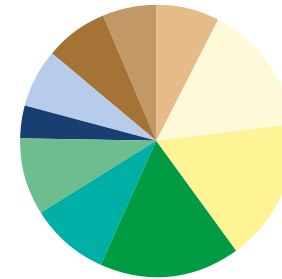
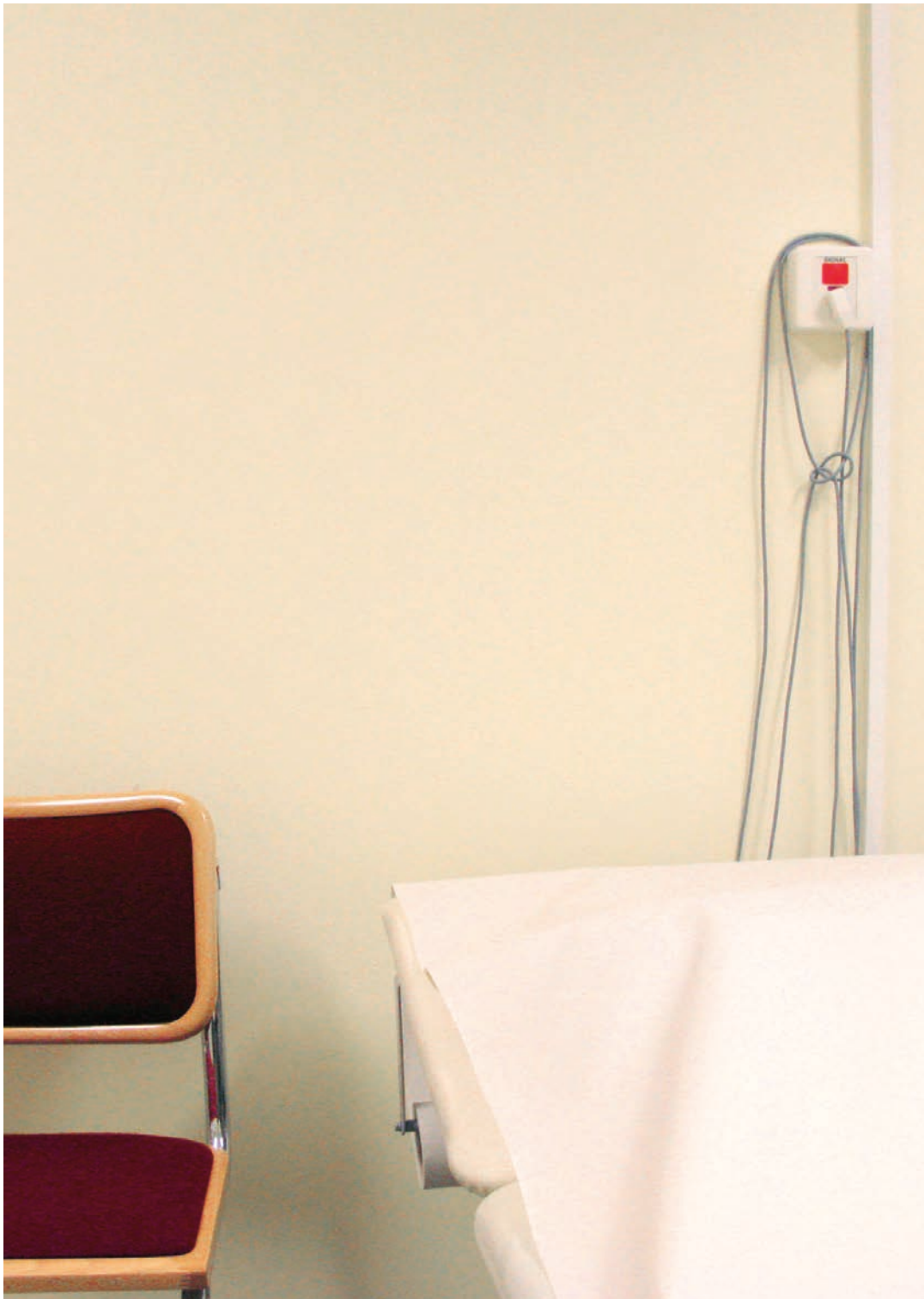
Vårt uppdrag i *Lekande läkande rum* hade två syften. Det ena var att genom praktiska workshopar tillföra ett stimulerande och kreativt moment under vårdvistelsen. Det andra syftet var att tillvarata barn och ungas åsikter och idéer; sammanställa och förmedla materialet vidare.

Allt för att framtidens vårdmiljöer på ett bättre sätt ska kunna tillgodose våra behov av att drömma oss bort, fantisera och känna delaktighet.

Arbetet inleddes 2008 som en del i projektet *Buskul* (sidan 11). Genom workshopar fick vi möjlighet att träffa patienter och personal och tillsammans fantisera kring hur sjukvårdsmiljön skulle kunna se ut och vara. De mötena gav många idéer och framförallt väcktes frågor om varför det ser ut som det gör i dag.

Under arbetet med barnen och ungdomarna föddes tanken på att låta teman styra, skapa världar med olika teman, en upptäcksfärd, där varje rum skulle kunna ha sin egen karaktär. Det första rummet stod klart våren 2009 och fick temat *Fabel*. Under hösten färdigställdes även rum nummer två; *Knep och knåp*.

I världens byggnader finns många bortglömda rum. De är ofta intetsägande och utgör bara en transportsträcka från A till B. Men rummen skulle kunna vara så mycket mer. De skulle kunna vara en resa i fantasin, en upptäcktsfärd som får oss att glömma den egentliga anledningen till varför vi är på vårdcentralen eller på sjukhuset.

▲ Fri tolkning av sjukvårdens färgskala i nuläget.

◀ Mottagningsrum på Kirurgimottagningen Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg 2009.

Nyanser av beige

Vi föreställer oss ofta sjukhus som obehagliga och otäcka. Även om det inte alltid är så, är sinnebilderna av sjukhuset en stor kal sal och rostfritt stål, precis som i skillingtrycket *I en sal på lasarettet*.

Visan beskriver den lilla människan som inte får veta något om sitt tillstånd eller vad som planeras för henne. Den medicinske sociologen *Aaron Antonovsky* menar att begreppet hälsa karaktäriseras av vad han kallar *KASAM*, det vill säga *känsla av sammanhang* (sidan 15). Filosofen *Martin Heidegger* beskriver på liknande sätt att sjukdom kan upplevas som ett hemlöst varande i världen, och hälsa som hemmastaddhet i världen.

Om sjukvårdsmiljön utstrålade trygghet, eller om man vill kalla det hemmastaddhet, skulle man kanske vara mindre rädd, trots att man är sjuk. Ett berättande tema, en tavla eller annan konstnärlig utsmyckning kan också föra patient och vårdare närmare varandra när de får något gemensamt att prata om, som inte bara handlar om patientens tillstånd. Omvårdnad är mer än att bara behandla sjukdom med mediciner, kirurgi eller annan vård.

Den medicinska behandlingen är den primära, men patienten kan ha andra behov som inte får glömmas bort. Människan påverkas genom alla sinnen; utsikten från rummet, färgerna, ljuset, antingen dagsljus eller belysning. Att ha något att fästa blicken på kan göra att patienten känner sig trygg och blir mer avslappnad. Det kan i sin tur leda till att allmäntillståndet blir bättre och att man tillfrisknar snabbare.

I dag känner vi kanske inte igen bilden av sjukhuset som kallt och vitt. Att se på människan som en hel varelse med både kropp och själ, är en väl etablerad tanke inom medicinsk forskning. Likväl består sjukhusmiljön av långa mörka korridorer, vårdrum där medicinsk utrustning hänger framme och väggar målade i flera nyanser av beige.

Upplevelser av sjukvården

Efter narkosen - ont.
Vill bara vila, kan bara vila.

Efter ett tag behöver man inte sova mer, men det är det enda som finns att göra.
Inget att titta på.

Kanske måste man ligga ner. Eller så får man ta sig runt med rullstol.

Rosa och lila är fruktansvärt. Svart är kanske fruktansvärt för någon annan.

När man återkommer till samma rum är det väldigt segt att det är samma varje gång.
Kanske finns det olika rum, så blir det inte lika tråkigt om man blir sjuk igen.

Sjukhustanke; har någon avlidit här där jag ligger?

Stirrar upp i taket. Följer en spricka eller en skarv.

Orkar knappt vara utanför rummet.

◀ Vårdrum på avd. 41
Plastikkirurgi, barn och ungdom,
Sahlgrenska Universitetssjukhuset,
Göteborg.

Det är tråkigt.
Tråkigt.

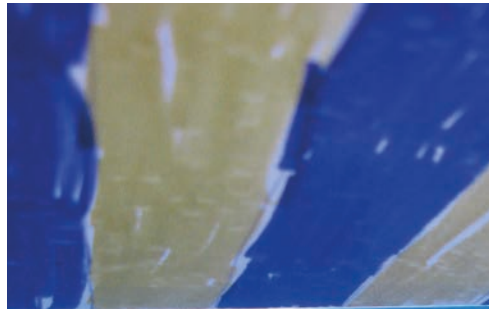
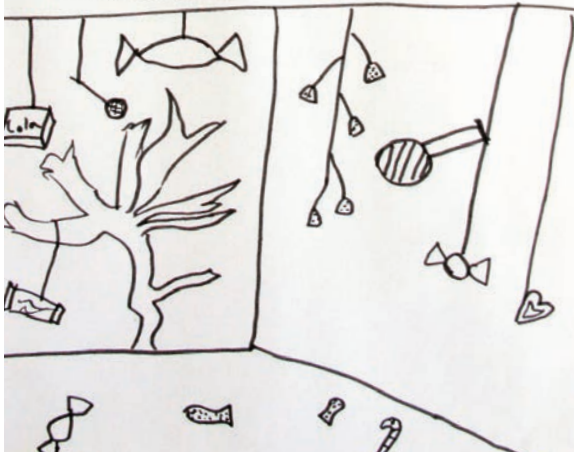
TEMARUM

Jag kallar världen/temat: *godis-rummet.*

Beskriv gärna vad som finns världen/temat.

barn godis! det finns godis träd och godis som sticker ut och hänger i taket eller på väggarna.

Rita din värld eller ditt tema här!

Barns drömmar om rum

Som patient går man igenom flera olika stadier under en sjukhusvistelse och behoven varierar mycket från person och tillfälle. I vårt arbete identifierade vi framförallt två stadier; *vila* och *aktivitet*. Ibland går de in i varandra, ibland är de varandras motsatser.

I stadiet vi kallar vila finns det behov av enkla upplevelser såsom ett tak med detaljer eller skuggspelet från ett fönster. I vila betyder de små detaljerna som rör livet för den sängliggande oerhört mycket. Det är viktigt hur täcket känns mot huden eller hur larmklockan låter. En obehaglig lukt från matvagnen kan förstöra en hel förmiddag. Man kan befinna sig i ett skört tillstånd mellan dröm och verklighet.

Det andra stadiet, aktivitet, handlar om livet utanför sängen. Omvärlden kan tas in och patienten vill upp och ut. För att ta tillvara lusten att ta sig upp i sittande eller stående ställning kan man använda konst som man kan ta del av eller bli delaktig i. Ett lockande dagrum eller en inbjudande balkong kan göra att patienten anstränger sig lite extra, vilket kan påskynda läkningsprocessen. När lusten styr, hänger kroppen med.

Efter vårt arbete med barnen och ungdomarna, bland annat genom olika workshoppar, såg vi en tydlig tendens. Barnen vill verkligen ha en stimulerande miljö, med plats för lek. Flera ungdomar efterfrågade miljöer där man kan bearbeta det onda, såsom ett »skräckrum med blod och sprutor«. Att bearbeta det jobbiga redan under den tid det pågår, kan kanske göra det lättare att komma hem.

Det är jobbigt att vara på sjukhus. Tyvärr räcker det inte med att det finns en nalle på väggen, men att sätta upp något fint och gulligt är kanske lättare än att tänka i nya och annorlunda banor.

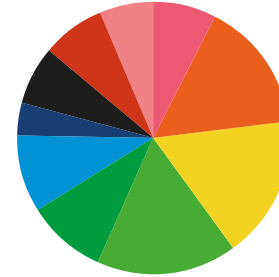
I en värld av olika individer, skador, sjukdomar och åldrar ska det finnas utrymme för hela vårt spektrum av känslor. På lekterapi finns det stor kunskap om sjukvårdsrädsla. Kanske skulle det också kunna finnas gestaltat i miljön på avdelningen. En vrå för längtan är grunden för läkandets kraft.

▲ Utsnitt ur ett kollektivt mönster gjort av ungdomar på BUP, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg.

◀ *Godisrummet*. Elsa 10 år.
»Bara godis! Det finns godis-träd. Godis som sticker ut och hänger i taket eller på väggarna.«

◀ *Svarta rummet*. Emil 13 år, säger om sitt önskerum: »Man kan sätta upp saker på väggarna. En liten känsla av var god rör ej. Det ska vara svart. Kanske en undre åldersgräns. Kanske till och med en övre åldersgräns. Ett skrivbord. Men jag skulle velat ha gjort något med taket. Det är viktigt i ett sjukhusrum.«

◀ *Sportrummet*. Felix 8 år.
»Randigt tak. Jag gillar taket mycket. Det röda golvet är också bra.«

▲ Barnens färgval. Hämtat från färgenkäter om färgval för vila och aktivitet.

◀ Färgövning. Färger påverkar oss mycket. De kan göra oss både lugna och stressade, glada eller vemodiga.

Välj utifrån känslor en färg att vila till och en färg som passar när du gör något aktivt. Välj också din favoritfärg.

► Dörrövning. Vad leder alla dörrar in till? På dörren kan det kanske finnas en liten ledtråd till hur det ser ut innanför.

Klipp, klistra, rita och måla hur dörren in till ditt temarum kan se ut. Ibbe 5 år, har gjort en dörr inspirerad av transport-system.

▲ Ett utsnitt från en fondvägg i sal 3 på avdelning 16, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

◀ Innan man byggde om till temat *Fabel*. Sal 3 på avdelning 16, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg

▼ **Nästa uppslag.** En stor del av gestaltungsarbetet gick ut på att skapa mycket utrymme där personalens hjälpmedel kan förvaras så att patientens blick kan få lov att vandra iväg och fokusera på andra saker än slangar och förband. Även patienten och anhöriga har tillgång till mycket förvaring. Deras sängar skiljs åt av ett skåp vilket ger en aning avskildhet i det lilla rummet. I rummet finns djur utplacerade på oväntade platser, bakom dörrar och i skåp.

I Fablernas värld

På avdelning 16 på Sahlgrenska Sjukhuset i Göteborg behandlas sjukdomar och tillstånd som har med skelettet, främst ryggen, att göra.

Det är en specialistavdelning dit det kommer både barn och vuxna. Att det är en avdelning på ett vuxensjukhus som behandlar barn gör att det inte finns samma typ av lekfull stimulans som på ett barnsjukhus. Som barn har man rätt att ha med en anhörig under sjukhusvistelsen. Avdelning 16 har tre enkelrum som är små och byggda för att rymma en sjuksäng.

I de här rummen ska två personer bo under 1–2 veckor, vilket är en normal vårdtid vid ett ryggkirurgiskt ingrepp. Det betyder att det ställs helt andra krav på rummet. Varje år opereras runt 200 barn på avdelningen. En typisk patient är en 14-årig flicka, men det varierar mycket.

Utifrån dessa förutsättningar skapade vi, sju olika temavärldar som alla hade sin grund i de möten och workshoppar vi haft med brukarna av miljön. Personal och patienter fick rösta fram en vinnare. En gemensam önskan från både vuxna och barn var att naturen utanför skulle flytta in i sjukhusets salar och korridorer.

»Det är ju fördärligt att vi inte kan erbjuda en mer stimulerande miljö när det vistas så mycket barn här«, säger *Anders Danemo*, vårdenhetschef på avdelning 16. Han var en stark förespråkare och pådrivande för att projektet skulle komma till stånd. Projektet genomfördes i samverkan mellan Västfastigheter, Buskulprojektet och avdelning 16, med stöd från Johannesvillan.

Två år efter invigningen av vårdrummet *Fabel* beskriver Anders Danemo resultatet: »Patienterna är nöjda och de känner sig utvalda för att de får komma till något speciellt. Flera pratar om att de gillar hyllan ovanför anhörigsängen, att lägga sin mobil eller boken man läser. Små detaljer gör skillnad.«

1. Här syns en liten lämmel uppe på en dörrpost.
2. Hallen (slussen) med ett solgult tak och gula klädhängare för besökande vänner.
3. Anslagstavla och mediaenhet framför patientsängen.
4. Anhöringsängen som på dagtid kan användas som myshörna.

JAG VÄLJER TEMAT
Tjuvkik

DÄRFÖR ATT jag vill kanske bli spion

NAMN Emanuel ÅLDER 9

JAG VÄLJER TEMAT
Tendlopp

DÄRFÖR ATT jag tycker det är mysigt

NAMN Emilia Lyngberg ÅLDER 11 år

JAG VÄLJER TEMAT
Tjuvkik

DÄRFÖR ATT smyga på andra

NAMN Felicia ÅLDER 6 1/2

JAG VÄLJER TEMAT
Konfetti

DÄRFÖR ATT Det ser mysigt ut och ganska trixigt.

NAMN SABINE ÅLDER 12

JAG VÄLJER TEMAT
Knäp

DÄRFÖR ATT Jag älskar att pyssla och för att det skulle vara kul och rita på väggen!

NAMN Elsa Graube ÅLDER 10 år

JAG VÄLJER TEMAT
Knäp

DÄRFÖR ATT Jag älskar att pyssla.

NAMN Vera Lind ÅLDER 8 år

JAG VÄLJER TEMAT
TJUVRİK

DÄRFÖR ATT Jag vil gömma mig och vara fusion ibland

NAMN Julia ÅLDER 6

JAG VÄLJER TEMAT
Sagoslott

DÄRFÖR ATT Man känner sig som en prinsessa

NAMN Louisa Olausson ÅLDER 4 år

JAG VÄLJER TEMAT
MEga

DÄRFÖR ATT kul

NAMN Mathias ÅLDER 11

▲ Flickan och pappan ritare en ny dörr till ett vådrum. Lysande grön med blå blommor.

◀ Sal 7 före förvandlingen på avdelning 323, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg. Så här ser det ut där avancerad vård bedrivs. Här ska barn tillfriskna och deras anhöriga vistas, ofta under långa vårdperioder.

◀ Röstsedlar från valdagen om vilket tema det skulle bli på avdelning 323.

Knep och knäp

På plan tre på Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus finns hjärtavdelning 323. Till avdelningen kommer cirka 700 patienter årligen från många delar av landet. Avdelningen är en av två enheter i landet för hjärtsjuka barn som vårdas i samband med kirurgi. Patienterna är främst yngre barn och vårdtiderna är i snitt sju dagar men den kan vara upp till några månader.

De inledande workshoparna ledde fram till åtta teman, som vi sedan presenterade under en valdag i entrén på sjukhuset. Temat *Knep och knäp* segrade. Det är ett aktivt rum som engagerar och lockar till rörelse efter komplicerade operationer och längre sjukhusvistelser.

Formgivningsarbetet hade sin grund i mötet med barn och ungas idéer. Rummet har en trappa att leka i och umgås kring. En rittavla där man kan utmana någon på ett parti luffarschack, teckna eller skriva ett meddelande till någon i personalen. Där finns också en anhörigsäng, som enkelt kan rullas fram när kvällen kommer, flexibel belysning för både vårdtillfällen och mysiga stunder i lugn och ro. Ett tak, som likt moln uppmuntrar fantasin till stillsamt letande efter figurer, perfekt för de dagar då man inte orkar vara uppe och hoppa hage.

Ombyggnationen genomfördes i samverkan mellan Insamlingsstiftelsen för Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus och Västfastigheter.

Så här tycker *Sofi Andersson Stavridis*, vårdenhetschef på avdelningen: »Det finns en stolthet över att bo i det rummet. Inte så att man jublar, men mer »yes«. Det talar till barnet. Det finns en stämning och en trivsel i rummet. Det är mer personligt och stämningen är avslappnad. Man blir glad. Och lugn.«

1. Trappmöbel som leder upp till soffa, lek och utsikt. I taket en tapet, som uppmuntrar till att leta figurer. På väggen en kombinerad bok- och lekhylla.
2. En hoppbage leder in till rummet, på väggen hänger besöksstolar.
3. Sluss för personal.
4. Patient- och anhörighall. Nedre delen av väggen är skyddad för stötar vid sängtransporter.

◀ Erik Nilsson vid invigningen av sal 7 som sammanföll med att Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus firade 150 år, den 23 november 2009.

Erik och familjen Nilsson Steinhof

Erik Nilsson var den första patienten i *Knep och knåp* och han var en väldigt van sjukhusbesökare trots att han bara var tio år. Erik föddes med hjärtfel och kom att tillbringa många dagar i sitt liv på sjukhus innan han stilla somnade in juldagen 2009. Här följer ett samtal med Malin Steinhof, mamma till Erik.

Var det något han gillade när ni åkte in till Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus? Ja Skeppet, som är en lekskulptur i entrén till sjukhuset där många barn kan leka samtidigt, då kände han sig hemma och väldigt trygg. Men det borde finnas ytterligare en större lekplats inomhus för de inläggande barnen.

Beskriv stämningen i *Knep och knåp*-rummet. Positiv. Härligt med alla färger och golvet var så fint. Erik kände ibland sig som en apa i bur för alla ville komma in och titta på rummet. Han sa »Varför måste alla komma in och titta här? Det är inte zoo. Sedan är det faktiskt inte mitt rum. Jag är bara här just nu.«

Tycker du man ska ta hänsyn till föräldrarnas behov eller är det viktigast att barnet har det bra? Föräldrarna är ju utgångspunkten för att barnet ska må bra, så att det finns en separat del till dem är viktigt. På barncanceravdelningen så finns det till exempel fruktkorgar. En väldigt enkel sak men som känns väldigt betydelsefull.

Är det bra att det finns utrymme för att själv välja saker till sitt rum eller är det bättre att det är dekorerat från början? Ett bibliotek med saker hade varit jättebra, för att få själv välja sådana enkla saker som gardiner, växter – det skulle verkligen finnas mer levande gröna växter för det ger så mycket liv. Kanske någon tavla och egna lakan och kuddar.

▲ Eva och Emilia på kontoret.

Slutord: Lekande läkande rum

Dagens barnsjukvård är medicinskt kompetent och denna professionalitet ska även framkomma i den fysiska miljön, men på ett lekfullt och pedagogiskt sätt.

Vården är en ytterst komplex miljö eftersom den har så många olika brukare. Den ska vara lätt att arbeta i, ge en känsla av vardagsliv, vara ett stöd för hela familjen när livet håller på att försvinna. Hur kan alla användare bli nöjda?

Med projektet *Lekande läkande rum* har vi påbörjat ett undersökande arbete kring hur man tillsammans med barn och unga kan skapa bättre vårdrum. Det krävs fler projekt innan vi kan uttala några »sanningar«. Att göra specialanpassade vårdrum som passar många är en utmaning – både lustfylld och komplex.

Efter arbetet med formgivning av de två vårdrummen; *Fabel* och *Knep och knäp*, tar vi med oss många lärdomar kring hur barn kan vara med och påverka. Och vi tror på genomgående fantasifull färgsättning och enklare utsmickningsdetaljer. Kanske kan vi få tillfälle att prova Eriks mamma, *Malin Stenius* idé om att ha ett bibliotek som lånar ut valbara inredningsdetaljer till de unga patienterna. Dessutom skulle de allmänna utrymmena såsom dagrum, korridor och lekrum kunna formges så att de utgick från teman med unika karaktärer.

I mötet med barn i olika workshoppar har vi upplevt att många utgår från de miljöer de känner till och har varit i förut. Att tänka helt fritt och få önska vad man vill kan därför bli en svår uppgift. Vårt arbete har varit att hjälpa barnen att våga uttrycka det de har inom sig, inte det de tror att vi vuxna vill höra. Det är ett spännande arbete att leta fram vad vi egentligen vill ha, innan vi har blivit för påverkade av allt som redan är uttänkt och konstruerat.

En tydlig indikation från barnen och ungdomarna är att de vill ha en stark och varierad upplevelse. En sammanhållen värld av färg, form och uttryck. Att jobba med barn och ungas delaktighet som en del av designprocessen är en väldigt viktig utgångspunkt då man bygger en miljö som de unga själva ska vistas och trivas i.

»Jag är en sån som tror att den värld man lever i som barn, det vill säga varje samtal, alltså färgen på ens rum, kläderna man hade, det man såg på tv, leksaker... allt det där utgör väldiga berg i ens inre landskap.«
Säger konstnären *Mike Mills* i en intervju i tv-programmet *Kobra* på SVT under temat *leksaker*, 2009/03.

Ett stort tack till!

Lekterapin
BUS-biblioteket
Familjen Graube
Erik Nilsson
Malin Steinhof
Anders Danemo
Insamlingsstiftelsen för
Drottning Silvias barn- och
ungdomssjukhus

Ett särskilt tack till Mie Svennberg, då regional arkitekturkonsulent, som var en av initiativtagarna till och drivande i vårdmiljöfrågorna inom Buskulprojektet. I dag arbetar Mie som enhetschef för Ung Kultur och som arkitekturkonsulent för unga på Göteborgs Stads Kulturförvaltning.

Miljöerna inom vården och omsorgen är platser som man möter både frivilligt och ofrivilligt. Ofta upplevs dessa miljöer som torftiga och anonyma.

Istället skulle sjukhusets lokaler kunna innehålla vackra och intressanta rum där patienter, besökare och personal ges möjlighet till spännande kulturupplevelser. Vi vet att konst, design och arkitektur i vården har betydelse för tillfrisknande och välbefinnande. Vilket förstärks ytterligare av att få vara med och påverka den miljö man vistas i, detta oavsett om man är gammal eller ung.

Denna skrift samlar erfarenheterna från ett projekt där man gjort barn och unga delaktiga i designprocessen av sin vårdmiljö på sjukhuset. Ta del av berättelsen och möt arkitekturkonsulenten, designpedagogerna som arbetat med de unga patienterna och deras familjer, bibliotekarien på barnsjukhuset, ägaren och förvaltaren av lokalerna, personalen på sjukhuset och flera andra med viktig kunskap om barn och vårdmiljöer.